

FRAZEOLOGIE BIBLICĂ. CU REFERIRE LA UNELE VERSIUNI (ORTODOXE ȘI HETERODOXE) CONTEMPORANE: TEXTUL PSALMIC ȘI TEXTUL EVANGHELIC

DANA-LUMINIȚA TELEOACĂ
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București
danielateleoaca@gmail.com

Résumé: L'étude que nous proposons représente une recherche synchronique doublement comparative, qui vise l'examen des structures phraséologiques dans le texte psalmique moderne, en comparaison avec le texte évangélique. Notre analyse est approfondie en relation avec des versions bibliques représentatives pour des milieux confessionnels distincts, à savoir orthodoxes y hétérodoxes (catholiques et protestants) (BO, BI, BP et NTC). Ce sont de nombreuses structures ayant une sémantique religieuse ou qui sont véhiculées exclusivement dans des textes ecclésiastiques qui ont fait l'objet de notre recherche, mais nous avons aussi envisagé toute une série de constructions de la langue commune. Tout en procédant à la classification du matériel extrait en fonction du contenu catégoriel, nous avons essayé de montrer à quel point la valorisation des phrasèmes vient à l'appui du traditionalisme intrinsèque du texte ecclésiastique, de même que la possibilité que cette option soit comprise dans une perspective *typologique*. Deux autres objectifs de notre démarche ont visé, d'une part, la question d'un éventuel conservatisme stylistique et le degré d'unité linguistique et stylistique des écrits considérés, d'autre part.

Mots-clés: texte psalmique, texte évangélique, phraséologie, conservatisme linguistique/stylistique, typologie, unité.

1. Precizări preliminare

Studiul de față reprezintă o cercetare sincronică dublu comparativă, care vizează urmărirea structurilor frazeologice în textul psalmic modern, prin raportare la textul evanghelic, comparația fiind aprofundată cu referire la versiuni biblice ilustrative pentru medii confesionale distincte, ortodoxe și heterodoxe (în speță catolice și protestante).

Procedând la clasificarea materialului excerptat în funcție de relevanța morfologică a structurilor respective¹, am încercat să arătăm în ce măsură valorificarea frazeologismului vine în sprijinul tradiționalismului de principiu al scrisului bisericesc, în

* *Phraséologie biblique. Remarques sur quelques versions (orthodoxes et hétérodoxes) contemporaines: le texte psalmique et le texte évangélique.*

¹ Din motive de spațiu nu vom putea reproduce aici numeroasele contexte extrase din sursele menționate și care au constituit suportul investigației noastre.

speță al celui ortodox, dar și – depășind limitele stricte ale cadrului discursiv religios – gradul în care această opțiune este susceptibilă de a fi înțeleasă din perspectivă tipologică. Nu în ultimul rând, apartenența stilistică a textelor avute în vedere, și anume textul psalmic și textul evanghelic, scrieri reprezentative pentru aria estetică, a orientat cercetarea în direcția analizei aceleiași propensiuni (în favoarea exprimării frazeologice) în relație cu dimensiunea *stilistică*. În acest context, întrebarea pe care ne-am pus-o a fost în ce măsură păstrarea, în urma unor revizuirii succesive ale textului bisericesc, a structurii complexe, frazeologice, nesubstituite prin lexemul sinonimic corespunzător, ar putea fi înțeleasă nu doar din perspectiva *conservatorismului lingvistic* al textului religios, ci și prin considerarea *valențelor stilistice* superioare ale frazeologismului, pus, desigur, în balanță cu termenul simplu, cu care cel dintâi stabilește o relație de (cvasi)sinonimie.

Putem vorbi despre o *unitate lingvistico-stilistică* marcată la nivelul celor două tipuri de scriere bisericească biblică, subsumate uneia și aceleiași versiuni biblice (ortodoxă, protestantă, catolică), sau, mai degrabă, se cuvine să admitem *fenomene de discontinuitate*? Cum se definește unitatea/ discontinuitatea (lingvistico-stilistică) a fiecăreia dintre versiunile considerate prin raportare la celelalte versiuni? Sunt întrebări care reflectă în ultimă instanță alte (două) obiective importante ale demersului de față.

2. Unități frazeologice în textul psalmic modern

Pentru discuția consacrată textului psalmic, baza de date a fost furnizată de trei versiuni biblice (primii 36 de psalmi), cu circulație în etapa modernă a românei (BO, BI² și BP).

În conformitate cu rezultatele cercetării noastre, unitățile frazeologice înregistrate în textul psalmic modern sunt conotate, în cele mai multe dintre situațiile consemnate, ‘arhaic (bisericesc)’, dar și ‘arhaic-popular’, respectiv ‘popular’/ ‘familiar’, inventarul întocmit incluzând și unele construcții manieriste, artificiale, precum și unele tipare literare standard. Concret, situația se prezintă astfel³: a) structuri arhaice propriu-zise:

² Este vorba despre o versiune biblică apărută la Ierusalim care, deși lipsită de orice indicație de validare din partea unei autorități ortodoxe și prezentând indiciile editării de către o societate protestantă, promovează un cod ce sugerează o puternică tendință de înscriere în tradiția literaturii ortodoxe de limbă română, având în mod evident o predilecție pentru arhaism, împinsă uneori până dincolo de caracteristicile autentice ale vechiului scris bisericesc românesc.

³ În realizarea acestor distribuții, am avut ca reper informațiile prezente în surse lexicografice românești, în speță dicționare enciclopedice (cf. DA/ DLR și MDA₂ 2010), precum și în unele studii de specialitate dedicate frazeologiei (vezi, de exemplu, Munteanu 2007 și 2009). Trebuie spus însă că numai o parte dintre structurile inventariate în studiul nostru se regăsesc în sursele menționate, în acest context repartizarea unei structuri frazeologice într-o categorie sau alta fiind realizată prin luarea în considerare a mai multor

a lua învățătură, a da glasul, a arunca sorți; b) structuri (arhaice) specifice limbii textului bisericesc/ biblic: a arunca ocară, a da cinste, a lua în deșert, a dezlega pântecel, a lucra fărădelegea, lucrător al fărădelegii, (întru) lungime de zile, a umbla întru nerăutate, a-și lărgi gura împotriva cuiva, umilit la inimă, smerit cu dubul, în deșert; c) structuri arhaice utilizate astăzi în registrul popular(-regional): a da dosul, a rămâne de rușine, până în veac; d) structuri populare(/ regionale)⁴: a fi dat de rușine, a se face de ocară, a ajunge de mare batjocură, a șede bine, pe vecie, în veac, fără pricină; e) structuri specifice stilului familiar: a da de știre, a pune pe fugă, a da pe deasupra, a nu putea să stea „a nu fi valabil, a nu se putea realiza”; f) structuri manieriste (pseudoarhaice): mai pe sus (jos)/ pesus/ pejos de; g) structuri care circulă și astăzi, neavând niciuna dintre conotațiile semnalate mai sus: a lua aminte, a face cunoscut, fără temeii.

Într-o perspectivă statistică, versiunea biblică de cult ortodox BO deține întâietatea în cultivarea frazeologismelor, în primul rând a tiparelor arhaice și a celor (arhaice) tipic bisericești, multe dintre aceste structuri apărând exclusiv aici, nu și în alte versiuni biblice dintre cele considerate (cf., în acest sens, a da glasul, a lua învățătură, a lua în deșert, a arunca sorți, a lucra fărădelegea, a umbla întru nerăutate, a dezlega pântecel, a-și lărgi gura (împotriva cuiva), lungime de zile, umilit la inimă, smerit cu dubul, întru lungime de zile, în deșert). Un număr mai redus de construcții frazeologice sunt circumscrise registrului arhaic-popular sau popular (-regional)/ familiar (cf. până în veac, a se face de ocară, în veac, a pune pe fugă, a nu putea să stea, toate prezentând ocurențe exclusiv în BO).

În versiunea BI, raportul dintre cele două tipuri de structuri frazeologice, și anume arhaice, respectiv arhaico-populare/ populare, regionale, familiare, este în favoarea celui de-al doilea tipar, textul psalmic de la Ierusalim individualizându-se prin valorificarea unor frazeologisme marcate arhaico-popular și, mai ales, popular/

aspecte. În primul rând, descrierea drept *arhaic* a unui tipar s-a putut face, așa cum era și firesc, având ca reper varianta laică actuală a românei, registrul standard. Într-o serie de cazuri, în realitate bine reprezentate, identificarea unui *model structural comun* unor tipare frastice descrise ca arhaice în sursele consultate, respectiv unor frazeologisme ocurențe în versiunile biblice considerate de noi a putut constitui un argument în favoarea distribuției tiparelor din urmă în categoria faptelor frazeologice arhaice (vezi, în speță, situația locuțiunilor verbale constituite în jurul unor verbe „auxiliare”, precum a da, a lua etc., care se asociază cu un substantiv). În aceeași ordine de idei, caracterizarea ca (*arhaico*-)bisericești a altor tipare a fost realizată considerând ocurența, în limitele structurilor respective, a unui termen religios sau conotat religios (cf., de exemplu, *fărădelege*, *nerăutate*, *umilit*, *smerit* ș.a.) și, în acest context, semantica tiparului în discuție, subsumabilă ariei discursive religioase, în speță biblice. În termenii structurilor *manieriste* au putut fi descrise acele tipare constituind expresia unei pregnante intenții arhaizante, soldate cu apariția unor structuri care nu au nimic a face cu arhaicitatea autentică.

⁴ Unele dintre aceste structuri prezintă însă o semantică definibilă din perspectiva religioasă (cf. în veac, pe vecie).

regional/ familiar (cf., în acest sens, *a da dosul, a rămâne de rușine, a fi dat de rușine, a ajunge de ocară, a șede bine, în veci, pe vecie, fără pricină, a da de știre*). Numărul structurilor conotate „arhaic” se situează în inferioritate (cf. *a da cinste, a lua învățătură, a arunca ocară, a umbla în nevinovăție*).

Și în versiunea protestantă BP – versiune care face apel la exprimarea frazeologică într-o măsură mai mică, prin comparație nu doar cu versiunea BO, ci și cu textul de la Ierusalim – prevalează tiparele arhaico-populare, deși, de această dată, diferențele dintre cele două categorii de fapte frazeologice nu sunt așa de marcate ca în cazul textului de la Ierusalim (vezi, în acest sens, tipare, precum: *a rămâne de rușine, a fi dat de rușine, a ajunge de mare batjocură, a șede bine, pe vecie* sau *a da pe deasupra* față de: *a lua învățătură, a arunca sorți, a umbla în nevinovăție, lucrător al fărâdelegii*). Similitudinile între cele două versiuni (BP, respectiv BI) se impun mai ales la nivelul prevalenței evidente – în interiorul categoriei ‘arhaico-popular/ popular, regional, familiar’ – a faptelor frazeologice marcate (strict) popular/ regional/ familiar. Totuși, dimensiunea populară a textului psalmic de la Ierusalim este, per ansamblu, mai pregnantă prin comparație cu textul protestant, având în vedere raportul dintre faptele arhaice propriu-zise și cele (arhaico-)populare/ regionale.

În inventarul alcătuit pornind de la versiunile biblice menționate, prevalează numeric tiparele verbale⁵, gravitând în special în jurul verbelor de proveniență latină *a da, a lua, a face, a pune* și *a arunca*, unele dintre acestea, verbe cu o remarcabilă „forță generatoare” la nivel frazeologic (cf., în acest sens, *a da, dar și a lua*)⁶. Locuțiunile care au drept centru unul dintre verbele enumerate „detaliază” (în terminologia lui Dimitrescu, *loc. cit.*) ideea cuprinsă în verbul substituit prin apelul la unul dintre aceste verbe „auxiliare”, respectiv la un substantiv din aceeași familie lexicală cu verbul înlocuit (vezi, de exemplu, prin comparație, *a da ploaia – a ploua, a lua învățătură – a învăța* ș.a.). Aceste tipare cu [verb „auxiliar” și] substantiv susțin și ele predilecția românei

⁵ De altfel, așa cum se recunoaște îndeobște (vezi, de exemplu, Munteanu 2007, 110) tiparul verbal este tiparul frazeologic în general superior atestat într-o limbă.

⁶ Lexeme verbale de genul celor menționate mai sus sunt numite de Dimitrescu (1958, 89) „unelte gramaticale de un tip special”, putând fi asemădate, într-o anumită măsură, cu verbele copulative. Este și motivul pentru care unii lingviști străini le numesc „verbe cu înțeles general” sau, oarecum impropriu, „verbe auxiliare” (*ibid.*). Astfel de verbe sunt consemnate, în tipare frazeologice, și în surse lexicografice românești (enciclopedice), cu atestări pentru perioada arhaică a românei (vezi, de pildă, *a da jertfă* ‘a jerfi’, *a da cu blestem* ‘a blestema’, *a lua sațiu* ‘a se sătura’, *a lua stricăciune* ‘a se strica’, *a-și lua începutul* ‘a începe’ ș.a., în MDA₂, I). După Dimitrescu (*ibid.*, 147-149), și în latina clasică existau locuțiuni verbale formate cu verbe ca *facio – facere, capio – capere* sau *habeo – habere*, care ar fi pătruns în vorbirea celor cultivați nu atât din aspectul popular (vulgar) al latinei, ci „mai ales din limba familiară, în sens larg”.

pentru *structurarea nominală* a realității⁷, aspect remarcat de Coșeriu, cu referire la română, încă din anul 1977 (vezi Coseriu 1977, 130)⁸. Aceleași tipare relevă și o anume propensiune a românei pentru exprimarea complexă, frazeologică⁹, propensiune care, foarte probabil, este în relație cu o particularitate tipologică¹⁰.

Trebuie spus că nu în toate cazurile consemnate avem a face cu locuțiuni verbale substituibile, în româna literară actuală, printr-un verb circumscris aceleiași familii din care face parte substantivul aflat în componența frazeologismului respectiv. Substituția era însă posibilă, cel puțin în cazul unora dintre tiparele înregistrate, în etapa arhaică a românei, când, de pildă, o structură ca *a da dosul* ‘a pleca, a fugi’ putea fi echivalată prin verbul *a o dosi* (arh.) ‘a o lua la fugă, a fugi’ (cf., în același sens, și *a lucra fărădelegea* ↔ [arh.] *a nelegiui* sau *a-și lărgi gura (împotriva cuiva)* ↔ [arh.] *a gură*). Alteori, unica posibilitate de substituire este printr-un verb care aparține unei familii lexical-etimologice distincte de cea a substantivului component al locuțiunii respective, imposibilitatea echivalării fiind generată de regulă de neconcordanța semantică între lexemul verbal și frazeologism (cf., de exemplu, *a lua în deșert* ‘a nesocoti’/ *a deșerta* ‘a goli’ ș.a.).

Așa cum se va fi putut constata, din punct de vedere structural avem, pe de o parte, tipare în care verbul din interiorul locuțiunii guvernează un obiect direct¹¹ (cf., de exemplu, *a da cinste*, *a da glasul*, *a da dosul*, *a arunca ocară*, *a arunca sorti*, *a dezlega pânțele* ș.a.), respectiv cazuri în care guvernarea se exercită asupra unui complement prepozițional/ circumstanțial (cf., de exemplu, *a lua în deșert*, *a umbla întru nerăutate* ș.a.)¹².

Renunțarea la verbul propriu-zis, în condițiile substituirii acestuia prin locuțiunea verbală corespunzătoare semantic, se soldează într-o serie de cazuri cu pierderea

⁷ În multe dintre tiparele de acest gen substantivul este *baza*, în condițiile în care el își păstrează sensul referențial, spre deosebire de verbul „auxiliar”, utilizat adesea cu sens figurat, el având un „înțeles general”. În plus, cazurile în care, în loc de substantiv, este selectată o altă parte de vorbire (în asociere cu astfel de verbe generice) sunt mult mai slab atestate.

⁸ *Structurarea nominală* a realității era exemplificată de Coșeriu cu referire la tendința spre „substantivare”, detectabilă în unele limbi (printre care și româna), care recurg în mod regulat la substantive, în situațiile în care alte idiomuri optează pentru adjectiv.

⁹ Această propensiune este susținută de selectarea frecventă a tiparului complex în detrimentul lexemului verbal corespunzător semantic.

¹⁰ Coșeriu (2004, 100) a argumentat acest aspect printr-o serie de unități frazeologice adjectivale sau/ și adverbiale, reprezentând opțiunea românei acolo unde Occidentul romanic selectează termenul simplu, *i.e.* un adjectiv sau un adverb. Vezi și Munteanu (2009, 185), care, în linie coșeriană, înțelege preferința limbii române (vechi) pentru locuțiuni și în relație cu o anumită tipologie lingvistică.

¹¹ Contexte superior atestate în economia textului psalmic modern.

¹² Este, desigur, o delimitare teoretică, întrucât *statutul locuțional* impune analiza *ca un tot* a structurii respective.

regimului tranzitiv, astfel încât exprimarea complexă, frazeologică reprezintă unul dintre factorii responsabili de buna reprezentare a dativului și (mai puțin) a genitivului (prepozițional) în textul psalmic modern (cf., de exemplu, *a da de știre* + dativ/ *a înștiința* + acuzativ ș.a.).

Alte tipare, relevante pentru un conținut categorial distinct, în speță adverbial, substantival și adjectival, sunt (mult) mai slab atestate în textul psalmic modern (vezi *întru lungime de zile, (până) în veac, în veci, în veci de veci, pe vecie, în deșert, fără pricină, fără temeii, mai presus/ prejos de, lucrător al fărădelegii, lungime de zile, umilit la inimă, smerit cu dubul*).

3. Unități frazeologice în textul evanghelic modern

Baza de date care a constituit suportul investigației consacrate textului evanghelic modern (Evanghelia după Matei) a fost furnizată de cele trei versiuni biblice menționate *supra* 2., pentru textul psalmic, precum și de o versiune catolică (NITC). În conformitate cu rezultatele cercetării întreprinse, și de această dată predomină în mod evident frazeologismele verbale, multe dintre tiparele valorificate în textul evanghelic modern, verbale, dar și substantivale, adjectivale sau adverbiale fiind conotate arhaic/ arhaico-popular. Nu lipsesc nici structurile manieriste sau artificiale, forțate, neconforme spiritului limbii române (unele sunt rezultatul contaminării între două sau mai multe construcții cu circulație reală în limba română, altele reflectă în mod evident o anumită intenție arhaizantă). Și în cadrul discursiv evanghelic un loc aparte ocupă *structurile terminologice*, și anume specifice limbii bisericești.

Similar situației constatate pentru textul psalmic, locuțiunile verbale sunt construite adesea în jurul unui centru verbal de origine latină, verbe precum *a da, a face, a pune* sau *a lua* apărând relativ frecvent în structuri frazeologice (este cazul, mai ales, al verbului *a da*). Exemplele furnizate de textul evanghelic, relevante pentru selectarea frecventă a unui *nume* (aparținând aceleiași familii lexical-etimologice ca și verbul substituit), în asociere cu unul dintre verbele „auxiliare” menționate, susțin și acestea predilecția limbii textului bisericesc, dar și a românei (mai vechi), pentru structurarea *nominală* a realității¹³. În contextele excerptate avem, pe de o parte, frazeologisme în limitele cărora între substantiv (de regulă, la acuzativ) și verb nu se interpune niciun alt element (cf. *a da putere*), pe de altă parte, tipare în care verbul prezintă regim prepozițional, în consecință legătura dintre acesta și substantiv realizându-se printr-o

¹³ Acest tipar sintactic, dezvoltat după toate probabilitățile – așa cum a putut reieși și din discuția anterioară – în latina populară/ familiară, este atestat de scrierile vechi (româna arhaică), mai mult, fiind perpetuat prin textul bisericesc, în virtutea unui tradiționalism de principiu. Cazurile în care verbe „auxiliare” de genul celor menționate se combină cu alte părți de vorbire, de pildă, cu adjective, sunt și de această dată mult mai slab reprezentate (cf., de exemplu, *a face drept(e)/ a îndrepta, a netezi*).

prepoziție (cf. *a se pune la învoială*); și de această dată, prevalează numeric primul tip de structură.

Similitudini cu situația consemnată *supra* pentru textul psalmic se pot stabili și cât privește o serie de structuri frazeologice în care sunt ocurente verbe „auxiliare” precum *a da*, *a face*, *a pune* ș.a. și care nu sunt substituibile printr-un lexem verbal circumscris aceleiași familii ca substantivul din structura locuțiunii respective. Această imposibilitate este determinată fie de faptul că verbul corespunzător numelui prezintă o accepție distinctă, comparativ cu sensul global al locuțiunii (cf., de exemplu, *a pune sub obroc* ‘a ascunde’ / *a obroci* (rar) ‘a face vrăji, a fermeca’), fie având în vedere inexistența unui verb care să corespundă numelui în discuție (cf., de exemplu, *a da pe seamă* / **a semui*).

Tiparele complexe, frazeologice, sunt identificabile și la nivelul altor părți de discurs, deși structurile respective se situează în inferioritate numerică evidentă, prin comparație cu tiparele verbale; este vorba despre unele construcții substantivale (cf. *scurgere de sânge*, *stăpân de casă*, *schimbător de bani*, *puțin credincios*¹⁴, *puțină credință*, *fiii nunții*), adjectivale (cf. *în ascuns*, *mai presus de*, *de mare preț*, *plin de râvnă*) și adverbiale (cf. *ca la* ‘circa, aproximativ’, *în jur de*, *cu amar*, (*pe*) *la* + numeral ordinal + subst. *strajă*/ *veghe*).

În conformitate cu rezultatele cercetării noastre, unitățile frazeologice excerptate din textul evanghelic modern cunosc și de această dată o atestare superioară în versiunea ortodoxă BO. La antipod se situează versiunea protestantă BP, la egalitate, pe o poziție intermediară, plasându-se versiunile BI și NTC. Trebuie însă spus că diferențele numerice dintre versiunile BI, BP și NTC sunt mai degrabă mici, unica versiune care se detașează în acest context fiind versiunea ortodoxă BO. În această versiune predomină structurile arhaice; este vorba despre tipare cu semantism religios/ specifice discursului religios biblic (frazeologisme superior reprezentate în BO), dar și despre tipare ale limbii comune. Unele dintre aceste unități frazeologice sunt atestate exclusiv aici (cf. *a lua poruncă*, *a lua înștiințare*, *a nu duce grijă*, *a zice cu cuvântul*, *a avea demon*, *stăpân de casă*, *fiii nunții*), cele mai multe prezentând însă ocurențe și în celelalte/ alte versiuni biblice (cf. *a da putere* ‘a împuternici’, *a da la moarte*, *a da semn*, *a pune sub obroc*, *a lucra fărădelegea*, *a ridica urmași*, *a arunca sorți*, *puțin credincios*, *puțină credință*, *curat cu inima*, *în ascuns*, *plin de râvnă* sau unele construcții adverbiale cu prepoziția *cu* [+ substantiv]). Tiparele caracterizate ‘arh. și pop.’, respectiv ‘pop.’ (/ ‘fam.’) sunt (mult) mai slab reprezentate, cel mai adesea fiind vorba despre structuri atestate în BO și în (celelalte) versiuni biblice: *a face supărare cuiva*, *a se face strigare*, *a ține sfat*, *scurgere de sânge*, *schimbător de bani*; a se vedea în același sens și unele modalități arhaico-populare de exprimare a aproximației, și anume locuțiunea adverbială *ca la*, respectiv tiparul în componența căruia intră substantivul *strajă*.

¹⁴ Sintagmă utilizată în textul evanghelic, versiunile considerate, cu valoare substantivală.

În ceea ce privește versiunea catolică, trebuie spus că o serie de tipare arhaice sunt atestate exclusiv aici (cf. *da mărturie*, *a da pe seamă cuiva* sau *a da pieirii*), dar, mai ales, aici și în alte versiuni evanghelice dintre cele considerate pentru discuția de față (cf. *a da putere* ‘a împuternici’, *a da la moarte*, *a pune sub obroc*, *a arunca sorți*, *în ascuns*). De data aceasta, categoria faptelor frazeologice marcate arhaic și popular sau popular este la fel de bine reprezentată ca cea a faptelor arhaice (cf., în acest sens, *a face parte cuiva cu altcineva*, *a trimite vorbă* – construcții atestate exclusiv în cadrul discursiv catolic; *a face supărare cuiva*, *a ține sfat*, *scurgere de sânge*, *schimbător de bani*, la care se adaugă cele două tipare arhaico-populare de exprimare a aproximației – structuri regăsite în NTC, precum și în alte versiuni biblice). Unele construcții (consemnate de noi doar în versiunea catolică) pot fi caracterizate drept artificiale, fiind rezultate prin contaminare (cf. *a se lua [pe jos] pe urma cuiva* ← *a se lua după cineva* + *a pleca/ a o lua pe urma/ urmele cuiva*, respectiv *a se pune la învoială* ← *a se pune de acord* + *a cădea la învoială*).

Numărul tiparelor frazeologice atestate exclusiv în BI este foarte mic, acestea reprezentând în mod aproape constant structuri conotate popular (cf. *a da ploaia*, *a-i fi necaz*, *a da țâță*). Cele mai multe dintre frazeologismele ocurente aici apar și în alte versiuni biblice. Este vorba despre tipare arhaice (cf. *a da la moarte*, *a da semn*, *a pune sub obroc*, *a pune în negoț*, *a lucra fărădelege*, *a ridica urmași*, *puțin credincioși*, *puțină credință*, *în ascuns*, *plin de râvnă*), respectiv arhaico-populare sau populare (cf. *a face supărare*, *a ține sfat*, *scurgere de sânge*, *schimbător de bani*, la care se adaugă cele două modalități arhaico-populare de exprimare a aproximației menționate *supra*). Alte structuri sunt definibile drept artificiale, manieriste (cf. *mai pe sus/ mai pesus*, atestată exclusiv în BI). Și de această dată (vezi observațiile formulate cu privire la versiunea NTC) putem admite valorificarea într-o măsură aproximativ egală a unităților frazeologice arhaice, respectiv a frazeologismelor circumscrise „arhaic și popular” sau „popular”, cu precizarea că, dacă în cazul versiunii catolice cea de-a doua categorie este ilustrată covârșitor prin structuri dublu marcate, și anume și arhaic și popular, în ceea ce privește Biblia de la Ierusalim, în componența aceleiași clase intră atât structuri arhaico-populare, cât și populare (propriu-zise).

Și în cazul versiunii protestante, numărul frazeologismelor prezentând ocurențe exclusiv aici este foarte mic; includem aici unele tipare arhaice (cf. *a face socoteală* și *a pune sub banișă*), populare (cf. *a sălta de veselie*) sau actuale (cf. *în jur de*). Structurile atestate în BP și în alte versiuni biblice se distribuie în categoria faptelor arhaice (cf. *a da putere* ‘a împuternici’, *a da la moarte*, *a da semn*, *a pune în negoț*, *a lucra fărădelege*, *a ridica urmași*, *puțin credincios*, *în ascuns*, *plin de râvnă*; unele construcții adverbiale cu prepoziția *cu* + substantiv) sau a celor arhaico-populare și populare (cf. *a face supărare cuiva*, *a ține sfat* sau *schimbător de bani*, la care se adaugă tiparul arhaico-popular, de exprimare a aproximației, în componența căruia intră substantivul *strajă*, cf. *pe la a patra strajă*). Rezultă o valorificare superioară a frazeologismelor arhaice, în acest

context putându-se stabili similitudini cu situația consemnată pentru versiunea ortodoxă BO.

În concluzie, versiunea ortodoxă BO se individualizează, raportat la toate celelalte versiuni biblice pe care le-am avut în vedere aici, printr-o valorificare evident superioară a tiparului frazeologic. Această versiune se grupează laolaltă cu versiunea BP, având în vedere că în ambele cadre discursive sunt selectate în mod prevalent tipare arhaice (ceea ce ar reflecta un grad superior de conservatorism/ arhaicitate, observație valabilă, desigur, în primul rând pentru versiunea ortodoxă), aceasta spre deosebire de celelalte două versiuni, BI și NTC, care optează în proporții aproximativ egale pentru tiparul frazeologic arhaic, respectiv pentru cel arhaico-popular și popular. În ansamblu, se poate admite o dimensiune (arhaico-) populară mai marcată în cazul versiunii de la Ierusalim, realitate care se impune nu doar prin comparație cu textul catolic, ci având în vedere și celelalte două versiuni biblice.

4. Considerații finale

În conformitate cu precizările din literatura de specialitate dedicată unităților complexe, *polilexicale* (vezi, de exemplu, Tutin/ Grossmann 2002, Mejri 2005 sau Abreu 2018), cele mai multe dintre tiparele discutate sunt definibile mai degrabă drept *locutions faibles* (Polguère 2015) sau *semifrazeme* (Mel'čuk 1998), în condițiile în care criteriul esențial de apartenență la categoria unităților fixe/ locuțiunilor, și anume criteriul *noncompoziționalității semantice*, nu se verifică decât într-un număr restrâns de situații (vezi cazurile în care s-a produs așa-numita *aréférenciation*, cf. Gréciano 1983)¹⁵. Cel mai adesea, este vorba despre tipare în care (cel puțin) unul dintre termenii componenți și-a păstrat sensul referențial/ denotativ¹⁶, prin urmare sensul structurii respective definindu-se drept *(vvasi)compozițional* (Abreu 2018)¹⁷.

Abordarea exprimării complexe, frazeologice, cu referire la un discurs cum este cel religios a implicat o serie de aspecte particulare, expresie, în ultimă instanță, a *specificității acestui tip de literatură*, recunoscută prin conservatorismul lingvistic. Astfel, așa cum era de așteptat, multe dintre tiparele discutate reprezintă structuri arhaice, în consecință apelul la frazeologism fiind aici în relație cu tradiționalismul de principiu al acestui tip de discurs. În acest context, individualitatea cadrului discursiv bisericesc/ biblic se verifică inclusiv la nivelul valorificării unor *variante frazeologice distincte*, paralele cu cele pentru care a optat româna modernă, varianta laică (vezi, de exemplu, *a da glasul*

¹⁵ În ansamblul structurilor consemnate, sunt susceptibile de a ilustra această categorie tipare precum: *a lua aminte*, *a lua în deșert*, *a da de gol* sau *mai presus/ prejos de*.

¹⁶ Vezi, în cazul tiparelor verbale, substantivul care constituie de regulă *bază*, acesta păstrându-și sensul referențial.

¹⁷ Sensul *vvasi*compozițional este asociat în studiile de specialitate cu așa-numitele *locuțiuni slabe* (la Abreu 2018, *locuções fracas*; vezi și Polguère 2015).

[*Sănu*]/ *a da glas, a da pe seamă cuiva/ a lăsa în seama cuiva, a nu duce grijă/ a nu duce grija cuiva, a da ploaia/ a cădea ploaia, a fi dat de rușine/ a fi făcut de rușine, a da mărturie/ a depune mărturie, a se face de ocară/ a se face de răs ș.a.*). Uneori, diferențele de ordin semantic (evocate de anumite particularități morfologice) exclud statutul de variantă frazeologică (*cf.*, de exemplu, *a da semn și a da semne*). În aceeași ordine de idei, valorificarea tiparului complex, frazeologic confirmă una dintre particularitățile tipologice ale românei, în arie romanică, fiind inclusiv expresia conservatorismului stilistic.

La prima vedere, rezultatele cercetării întreprinse, văzute într-o perspectivă statistică, par a impune concluzia unui conservatorism frazeologic mai accentuat al textului evanghelic (vezi, în acest sens, cele aproximativ 50 de frazeologisme consemnate în textul evanghelic, prin comparație cu textul psalmic, unde am înregistrat mai puțin de 40 de tipare de acest gen)¹⁸. Aceste rezultate se impune însă a fi privite cu circumspecție, luând în considerare două aspecte. Astfel, pe de o parte, trebuie avut în vedere faptul că, în acest demers, nu am considerat textul psalmic în integralitatea sa, ci numai primii 36 de psalmi. Pe de altă parte, includerea în discuția consacrată textului evanghelic și a unei versiuni biblice pe care nu am avut-o în vedere pentru textul psalmic nu putea rămâne fără consecințe la nivelul definirii arhaicității textului evanghelic modern, mai ales în condițiile în care versiunea catolică NTC vehiculează, așa cum am avut ocazia de a constata, un număr semnificativ de frazeologisme arhaice/ arhaico-populare, unele dintre acestea regăsite doar aici.

Atât în cazul textului psalmic, cât și în al celui evanghelic, versiunea ortodoxă BO deține întâietatea în valorificarea tiparului complex, frazeologic, la antipod plasându-se versiunea protestantă BP. De asemenea, în ambele tipuri de scriere biblică prevalează tiparul frazeologic *verbal*, în acest context verbul asociindu-se precumpănitor (prin intermediul unei prepoziții, dar mai ales direct) cu substantive și mult mai puțin cu adjective sau/ și adverbe. Cel mai adesea structurile frazeologice verbale gravitează în jurul unor unități lexicale de origine latină (*cf. a da, a lua, a face, a pune ș.a.*), „auxiliarul” *a da* având o forță generatoare remarcabilă în plan frazeologic atât în textul psalmic, cât și în cel evanghelic. Un alt element de continuitate între cele două tipuri de scriere biblică este reprezentat de faptul că situațiile în care semifrazemele (constituite cu ajutorul unor verbe „auxiliare” și al unor substantive) nu se pot substitui printr-un verb sunt mai slab atestate, prin comparație cu cazurile

¹⁸ Cifrele consemnate vizează în mod esențial structurile conotate arhaic/ arhaico-popular/ popular/ regional/ familiar, cu alte cuvinte tiparul frazeologic prevalent în economia textului biblic (modern) și prezentând relevanță pentru dimensiunea conservatoare a acestui tip de discurs. Observația este validabilă în condițiile în care înțelegem conservatorismul nu doar în relație cu faptele arhaice, ci și cu o serie de tipare populare, familiare, regionale, mai exact cu fapte lingvistice respinse din perspectiva normelor limbii literare actuale, dar acceptate de textul bisericesc modern; aceasta echivalează cu a admite o definiție distinctă a „nivelului standard”, în cele două variante ale diasistemului românei moderne/ actuale, varianta laică, respectiv varianta religioasă/ bisericască.

în care substituția respectivă este posibilă¹⁹. Este, de fapt, aspectul care susține pregnant propensiunea stilului bisericesc pentru exprimarea complexă, frazeologică (în ultimă instanță, în acord cu un tipar arhaic, dar și cu o caracteristică tipologică a românei), având în vedere opțiunea constantă în favoarea structurii complexe, frazeologice, în condițiile existenței unui sinonim lexical și chiar a unui corespondent sinonimic lexico-etimologic, adesea acesta preexistând cronologic frazeologismului respectiv (vezi și Dimitrescu 1958, 160). În consecință, nu este exclusă nici posibilitatea ca selecția frazeologismului, în detrimentul lexemului simplu, să se fi făcut nu numai în virtutea principiului *conservatorismului lingvistic* (fidelitatea față de o structură cu tradiție în scrisul bisericesc, cu originea, într-o serie de cazuri, în latina populară/familiară), ci inclusiv prin conștientizarea (în procesul de traducere/ echivalare/ revizie) valențelor stilistice superioare ale tiparului frazeologic, merit – cum se exprimă Dumarsais (1981, 134) – „să împodobască”, dar și „să clarifice mai bine” un anume conținut (vezi și Teleoacă 2016, 178-179).

Așa cum am putut constata, preferința pentru exprimarea frazeologică (verbală) se soldează, în plan morfosintactic, cu o frecvență remarcabilă a dativului, selectat în locul acuzativului în textul psalmic, dar mai ales în cel evanghelic (*cf. a da cinste cuiva/ a cinși pe cineva, a da de știre cuiva/ a înștiința pe cineva; a da putere cuiva/ a împuternici pe cineva; a da pe seamă cuiva/ a însărcina pe cineva; a da țâță (unui copil)/ a alăpta (un copil); a face supărare cuiva/ a supăra pe cineva; a trimite vorbă cuiva/ a înștiința pe cineva ș.a.*). În textul biblic psalmic sunt și situații în care opțiunea în favoarea locuțiunii verbale are drept consecință apariția unor tipare cu genitiv prepozițional (*cf., de exemplu, a arunca ocară asupra cuiva/ a ocări pe cineva sau a-și lărgi gura împotriva cuiva/ a bârfi, cleveți, a huli pe cineva*).

În ceea ce privește alte tipuri de structuri frazeologice, în speță substantivale, adjectivale și adverbiale, în conformitate cu rezultatele cercetării întreprinse, se poate admite opțiunea mai frecventă a textului psalmic pentru frazeologismele adverbiale, respectiv a textului evanghelic pentru tiparele substantivale. În textul evanghelic, mai exact în versiunea catolică NTC, prezintă ocurențe și unele construcții verbale artificiale, rezultat al contaminării între două tipare. Structuri similare nu au fost consemnate pentru textul psalmic.

Similitudinile între cele două cadre discursive biblice sunt identificabile nu doar la nivelul unor tipare generale (*i.e.* [cvasi]locuțiuni verbale, substantivale, adjectivale și adverbiale), ci inclusiv considerând o serie de structuri frazeologice particulare,

¹⁹ Avem în vedere în primul rând substituția printr-un verb nu doar (cvasi)echivalent semantic cu semifrazemul respectiv, ci și aparținând uneia și aceleiași familii lexico-etimologice căreia îi aparține și substantivul aflat în componența frazeologismului respectiv. Doar apoi, în sens mai larg, luăm în considerare posibilitatea de substituție printr-un verb care să îndeplinească numai primul criteriu, și anume acela al (cvasi)echivalenței.

care prezintă ocurențe în ambele tipuri de scriere biblică (vezi, în acest sens, *a arunca sorți*²⁰, *a lucra fărădelege(a)*, *a da de știre, mai pe sus/ jos de ș.a.*).

Cât privește *unitatea lingvistico-stilistică*, se poate afirma că o continuitate/ unitate marcată, la nivelul celor două tipuri de texte biblice, este admisibilă cu referire la versiunea ortodoxă BO, versiune în care (semi)frazemele (bisericești) arhaice prevalează net asupra altor categorii frazeologice. În celelalte două versiuni biblice, și anume BI, respectiv BP²¹, discontinuitatea se manifestă fie prin opțiunea preponderentă în favoarea structurilor (arhaico)-populare în textul psalmic, raportat la preferința pentru utilizarea în proporții aproximativ egale a ambelor tipare (*i.e.* arhaice, respectiv arhaico-populare/ populare, regionale...) în textul evanghelic (este cazul versiunii BI), fie prin valorificarea evident superioară a frazeologismelor arhaice în textul evanghelic, aceasta prin diferențiere față de textul psalmic, unde, dimpotrivă, faptele arhaico-populare par a prevala (este cazul versiunii protestante BP). Rezultă, per ansamblu, o propensiune mai accentuată pentru aria (arhaico-)populară în cazul textului psalmic, ambele versiuni, protestantă și cea de la Ierusalim²².

În concluzie, versiunea ortodoxă BO valorifică într-un grad superior (comparativ cu versiunile BI, BP [și NTC]) tiparul frazeologic, mai mult, atât în textul psalmic, cât și în cel evanghelic fiind vorba îndeosebi despre structuri arhaice, într-o serie de cazuri bisericești/ biblice, ceea ce ar putea constitui argumente în favoarea unui *conservatorism accentuat*, conservatorism care – considerăm – trebuie înțeles inclusiv în relație cu o fidelitate marcată față de dimensiunea intrinsec religioasă a textului psalmic și a celui evanghelic. O propensiune mai pregnantă în favoarea tiparelor populare se poate admite pentru versiunea BI, cu referire la ambele tipuri de scriere biblică. În cazul textului psalmic, BI și BP se grupează laolaltă, având în vedere nu doar o mai slabă valorificare a exprimării complexe, frazeologice, ci și prevalarea tiparului arhaico-popular/ popular, regional, familiar în detrimentul structurilor arhaice. Cât privește textul evanghelic, BO se grupează cu BP, prin opțiunea preponderentă în favoarea tiparului arhaic, opțiune recognoscibilă într-un grad superior pentru versiunea ortodoxă. Pe de altă parte, BI se grupează cu NTC, fiind vorba despre texte (biblice evanghelice) care apelează în mod aproximativ egal la ambele tipuri de structuri frazeologice, arhaice și arhaico-populare/ populare/ regionale.

²⁰ De fapt, pasajul din textul evanghelic reia episodul veterotestamentar evocat în psalmul 21 (un psalm mesianic), verset 20, în acest context recurgându-se (inclusiv) la același frazeologism.

²¹ NTC iese din discuție, această versiune nefiind considerată în demersul nostru decât cu referire la textul biblic evanghelic.

²² După toate probabilitățile, textului psalmic îi este specifică o dimensiune „populară” mai pregnantă, aici structurile strict populare fiind în număr (evident) mai mare, comparativ cu tiparele cu dublă conotație, și anume arhaico-popular/ regional (observație valabilă cu referire îndeosebi la BI).

În ansamblu, considerând mai exact cele patru versiuni biblice, respectiv cele două tipuri de scriere bisericească, rezultă prevalarea structurilor frazeologice arhaice, (oarecum) în detrimentul celor arhaico-populare/ populare/ regionale/ familiare. Balanța înclină însă în acest sens având în vedere (în primul rând) atestările din versiunea ortodoxă BO.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

- BO = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sf. Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
- BI = *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Ierusalim, Societatea Biblică, 1980.
- BP = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Vechiul și Noul Testament*, Dillensburg. Germania, Gute Botschaft Verlag (GBV), 1990 (ediția I: 1989).
- NTC = *Noul Testament*, tradus și adnotat de Pr. Dr. Emil Pascal, Paris, Éditions du dialogue, Société d'Éditions Internationales, ediția a IV-a, 1992.
- MDA₂ = *Mic dicționar academic (A–ME; MI–Z)*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

B. Literatură secundară

- Abreu, Sabrina Pereira de, *Considerações sobre a natureza colocacional e locucional de sintagmas terminológicos*, „Revista Digital Internacional de Lexicología, Lexicografía y Terminología”, nr. 1 (2), 2018, 1-15.
- Coseriu, Eugenio, *Principios de semántica estructural*, Madrid, Editorial Gredos, 1977, 87-142, 162-184.
- Coșeriu, Eugeniu, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, ediție în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică, 2004.
- Dimitrescu, Florica, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, Editura Academiei Române, 1958.
- Dumarsais, César Chesneau, *Despre tropi sau despre diferitele sensuri în care poate fi luat un același cuvânt într-o aceeași limbă*, traducere, studiu introductiv și aparat critic de Maria Carпов, București, Editura Univers, 1981 (ediția I: 1730).
- Gréciano, G., *Signification et dénotation en allemand. La sémantique des expressions idiomatiques*, Metz, Université de Metz, 1983.
- Mejri, S., *Figement absolu ou relatif: la notion de degré de figement*, „Linx”, 53, 2005, 183-194.
- Meřčuk, I., *Collocations and Lexical Functions*, în A. P. Cowie (ed.), *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, Oxford, Clarendon Press, 1998, 23-53.
- Munteanu, Cristinel, *Frazeologia în primele texte literare românești*, „Limba română”, Chișinău, XIX, 2009, 9-10, 184-192.

- Munteanu, Cristinel, *Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale*, Pitești, Editura Independența Economică, 2007.
- Polguère, Alain, *Non-compositionnalité: ce sont toujours les locutions faibles qui trinquent*, „Verbum”, 37, 2015, nr. 2, 257-280.
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Semiotica discursului religios. Probleme de poetică, stilistică și retorică*, București, Editura Universității din București, 2016.
- Tutin, A./ Grossmann, Fr., *Collocations régulières et irrégulières: esquisse de typologie du phénomène collocatif*, „Revue française de linguistique appliquée”, 7, nr. 1, 2002, 7-25.